

MASTER OF SCIENCE IN HET BASISONDERWIJS

UNIVERSITEIT ANTWERPEN IN SAMENWERKING MET ARTESIS PLANTIJN
HOGESCHOOL ANTWERPEN & KAREL DE GROTE HOGESCHOOL,
KATHOLIEKE HOGESCHOOL ANTWERPEN

TOETS NIEUWE OPLEIDING OP MAAT VAN DE EIGEN REGIE EN VOLGENS HET
AANVULLEND PROTOCOL • BEOORDELINGSRAPPORT

19 FEBRUARI 2025

DANIEL MUIJS (VOORZITTER) • PHAEDRA HOPMANS, MARIE MAERTENS, HELMA
OOLBEKKINK, SABINE SEVERIENS (COMMISSIELEDEN) • KRISTL VAN DER HEYDEN (SECRETARIS)
• VEERLE MARTENS (PROCESCOÖRDINATOR)

Inhoud

1	Abstract.....	4
2	Rapportage van het onderzoek van de commissie	6
2.1	Doornemen van het informatiedossier en voorbereidende vergaderingen	6
2.2	Dialogoog met de opleiding.....	7
2.2.1	Samenwerking tussen universiteit en hogescholen straalt gelijkwaardigheid uit 7	
2.2.2	Een door alle actoren gedragen beroepsbeeld	8
2.2.3	De vijf rollen en hun plaats in het curriculum	9
2.2.4	Verdere uitbouw van het programma	10
2.2.5	Vinger aan de pols houden bij werkveld en studenten	11
2.2.6	Brede instroom: reguliere studenten en een meerderheid van werkstudenten 13	
2.2.7	Brede instroom: bachelors in het kleuter- en lager onderwijs In de masteropleiding in het basisonderwijs komen afgestudeerde bachelors in het kleuter- en lager onderwijs samen: daar waar in de vooropleiding het onderscheid wordt gemaakt tussen gediplomeerden kleuteronderwijs en lager onderwijs is dat in de master in het basisonderwijs niet het geval	14
2.2.8	Hefbomen om de praktijkshok op te vangen	14
2.2.9	Congruentie van de toetspraktijk bewaken	15
3	Oordeel	17
3.1	Oordeel over de facetten uit het aanvullend protocol	17
3.2	Oordeel over de potentiële kwaliteit van de opleiding	18
3.3	Conclusie: advies toetsingsbesluit	20
	Bijlage 1: Administratieve gegevens van de instelling en de opleiding.....	21
	Bijlage 2: Opleidingsspecifieke leerresultaten (OLR)	22
	Bijlage 3: Samenstelling van de commissie.....	23
	Bijlage 4: Programma voor de dialoog met de opleiding.....	24
	Bijlage 5: Verantwoording.....	25
	Bijlage 6: Overzicht van het bestudeerde materiaal.....	26

1 Abstract

Universiteit Antwerpen wil in samenwerking met Karel de Grote Hogeschool en Artesis Plantijn Hogeschool Antwerpen de opleiding master in het basisonderwijs aanbieden. De commissie meent dat de drie betrokken instellingen een sterke samenwerking hebben opgezet die evenwaardigheid uitstraalt. Ook waardeert de commissie dat het personeelsbeleid op doordachte wijze vorm krijgt: er werden criteria opgesteld met het oog op het aanstellen van de meest geschikte profielen en de verantwoordelijkheden op het vlak van personeelsbeleid zijn helder uitgestippeld.

De opleiding maakte gebruik van haar werkveldcontacten om het beroepsbeeld en het curriculum af te toetsen, waardoor de opleiding volgens de commissie aansluit bij de noden van het werkveld. De context waarin deze opleiding tot stand komt – korte ontwikkeltijd, onduidelijkheid betreffende het civiel effect, met mogelijke impact op de positie van de master in het basisonderwijs in het schoolteam – vergen volgens de commissie een zeer nauwe verdere aansluiting bij het werkveld.

Het curriculum vormt een logische vertaling van de opleidingsspecifieke leerresultaten en weerspiegelt de vijf rollen die de opleiding hanteert om het beroepsbeeld van de master in het basisonderwijs te concretiseren. De opleiding maakte gebruik van de input van het werkveld om bijstellingen aan het curriculum door te voeren. Sterk is volgens de commissie de onderzoeksgerichtheid van de opleiding en de aansluiting die men vindt bij de (onderzoeks)expertise die in huis is. Ook waardeert de commissie het aanbod aan keuzevakken.

Omwille van de korte ontwikkeltijd, de grote autonomie van het zelfstandig academisch personeel en het feit dat hogescholen en universiteit samen aan het stuur zitten, vraagt de commissie extra aandacht voor de globale samenhang van het curriculum en de bijbehorende toetsing. De opleidingscommissie (OC) heeft daarin een belangrijke rol te spelen.

De opleiding verwacht een diverse instroom van enerzijds werkstudenten en reguliere studenten en anderzijds bachelors in het lager- en in het kleuteronderwijs. De commissie is van oordeel dat de opleiding hiervoor goed gewapend is, onder meer door voldoende flexibiliteit te bieden en een multimodale leeromgeving te voorzien. De opleiding, de studenten en het werkveld zien de diverse instroom als een kracht, niet als een valkuil. Wel raadt de commissie de opleiding aan om er goed op toe te zien dat in het curriculum voldoende inhoud en didactiek aan bod komen die eigen zijn aan het kleuteronderwijs.

De commissie is van oordeel dat de opleiding voldoende voorbereidt op de nieuwe rollen (onder meer *teacher leader* en communicator) die van een masterleerkracht worden gevraagd. Ze meent dat het curriculum de mogelijkheden biedt om de vaardigheden die samenhangen met deze nieuwe rollen in te oefenen. Wel raadt de commissie de opleiding aan om zichtbaar te maken waar en hoe deze vaardigheden aan bod komen. Ook raadt ze aan om voldoende groepswerken te blijven voorzien, ondanks het feit dat het voor werkstudenten niet altijd eenvoudig is zich daarvoor vrij te maken. De kennis en vaardigheden die hierbij ingezet worden, zijn immers van grote waarde bij het realiseren van de transfer naar de praktijk.

De commissie waardeert dat het toetsbeleid ingebed is in de structuren van de UA. Ook waardeert ze de instrumenten die voorhanden zijn om de toetspraktijk vorm te geven en de brede waaier aan toetsvormen die de opleiding wenst te hanteren. Wat de masterproef betreft, opteert de opleiding voor een breed palet aan mogelijke

onderwerpen en onderzoeksmethodes. De commissie is van oordeel dat de opleiding het midden houdt tussen een goede begeleiding van de studenten, met focus op het afbakenen van het onderzoeksthema, en de verwachting dat studenten in sterke mate zelfstandig aan de slag gaan. De voorkeur van de opleiding voor een individuele masterproef is goed onderbouwd.

De opleiding sluit aan bij de kwaliteitszorgstructuren en -cyclus van UA. De commissie vraagt de opleiding om de studenten op korte termijn te betrekken bij de verdere ontwikkeling en de evaluatie van de opleiding, alsook bij de kwaliteitszorg in het algemeen. Ook wat het betrekken van het werkveld betreft, vraagt ze de opleiding om een versnelling hoger te schakelen dan wat de reguliere kwaliteitszorgcyclus vereist.

Op basis van de beslisregel zoals vastgelegd in het aanvullend protocol voor de TNO van de master in het basisonderwijs, adviseert de commissie de NVAO tot het nemen van een positief toetsingsbesluit.

De commissie formuleert op basis van het gevoerde onderzoek de onderstaande aanbevelingen. Deze aanbevelingen doen geenszins afbreuk aan de positieve punten die ze identificeerde noch aan het positief advies toetsingsbesluit.

- Benut maximaal de bestaande contacten met het werkveld en maak werk van het voornemen ze uit te breiden.
 - Zet volop in op de geplande overkoepelende werkveldcommissie die nauw betrokken wordt bij de kwaliteitszorg van de opleiding. Schakel daarbij een versnelling hoger dan wat de reguliere kwaliteitszorgcyclus voorziet, onder meer door op korte termijn en frequenter in overleg te gaan dan wat de cyclus voorschrijft.
 - Houd ook nadien de vinger aan de pols, gezien de mogelijke evoluties in de positie van de master in het basisonderwijs in het werkveld.
- Besteed bijzondere aandacht aan het bewaken van de congruentie van het programma, zowel qua inhoud als qua toetsing. De OC heeft hierin een belangrijke rol te spelen.
- Expliciteer op welke manier de vaardigheden in het programma aan bod komen die horen bij de rollen van *teacher leader* en communicator. Doe dit zowel voor het OPO 'Project praktijkvraagstukken in het basisonderwijs' als voor de opleidingsdidactiek.

2 Rapportage van het onderzoek van de commissie

2.1 Doornemen van het informatiedossier en voorbereidende vergaderingen

De commissie nam met veel belangstelling het informatiedossier door over de master in het basisonderwijs dat werd ingediend door Universiteit Antwerpen (UA), die de opleiding zal aanbieden in samenwerking met Karel de Grote Hogeschool (KdG) en Artesis Plantijn Hogeschool Antwerpen (AP).

Tijdens twee voorbereidende vergaderingen bundelde de commissie een aantal vragen waarover ze in dialoog wilde gaan met de opleiding.

De commissie was van mening dat de vijf kernrollen en de vier thematische expertiselijnen die de opleiding hanteert een beredeneerde basis vormen voor het opleiden van de master in het basisonderwijs. Ze sluiten goed aan bij de opleidingsspecifieke leerresultaten (OLR) van de opleiding.

In de rollen van *teacher leader* en communicator wilde ze graag meer inzicht krijgen, meer bepaald in de wijze waarop deze rollen terug te vinden zijn in het curriculum en hoe ze beoordeeld zullen worden.

Wat de OLR betreft, was de commissie benieuwd naar de eigen accenten die de opleiding legt ten opzichte van de domeinspecifieke leerresultaten (DLR). Ze wilde graag weten wat de achterliggende visie is om deze accenten toe te voegen.

De commissie wilde verder in gesprek gaan over de keuze die de opleiding maakte om de focus te leggen op vakdidactiek taal en wiskunde.

De commissie meende dat de opleiding blijkt geeft van een sterke onderzoeksgerichtheid. De nieuwe opleiding vindt ook aansluiting bij de (onderzoeks)expertise die in huis is.

De samenwerking tussen universiteit en hogescholen en hoe dat meerwaarde creëert voor de opleiding zijn aspecten waaraan de commissie tijdens de dialoog aandacht wilde besteden, niet in het minst omdat dit het onderwerp vormt van een bijkomend facet uit het beoordelingskader.

Het samen ontwikkelen van een visie, het concreet samenwerken bij de vormgeving van de opleidingsonderdelen (OPO's), de vakinhoudelijke en -didactische expertise van de docenten en de kwaliteitsbewaking bij dit hele proces: het zijn aspecten waarnaar de commissie nieuwsgierig was.

Bijzondere aandacht wilde de commissie besteden aan de diversiteit van de instroom. De toelatingsvoorwaarden bepalen immers dat zowel bachelors in het kleuter- als in het lager onderwijs kunnen instromen; ook verwacht de opleiding een mix van regulier doorstromende studenten en werkstudenten, waarbij deze laatste de meerderheid zullen uitmaken.

De opleiding hecht terecht veel belang aan de transfer naar de werkvloer. De commissie wilde gebruikmaken van de dialoog om meer zicht te krijgen op de manier waarop de opleiding deze verbinding tussen theorie en praktijk tot stand wil brengen. Ook wilde ze daarbij aandacht besteden aan de wijze waarop de opleiding de transfer wil evalueren.

De evaluatiepraktijk gaf aanleiding tot een aantal bijkomende vragen van de commissie. Ze vond de brede waaier aan evaluatievormen die de opleiding voorstaat alvast positief. Wel wilde ze graag weten hoe de afstemming over het geheel van de opleiding vorm zal krijgen, waarbij alle rollen getoetst worden.

Ook wilde de commissie meer zicht krijgen in het concept en de doelen van de masterproef

en op de inhoudelijke eisen die de opleiding hanteert voor het onderwijsvraagstuk van de masterproef.

De afstemming met het werkveld wordt beschreven in het tweede bijkomend facet uit het beoordelingskader. De commissie wilde tijdens de dialoog meer zicht krijgen op de manier waarop het werkveld tot nu toe betrokken is geweest bij het scherpstellen van het beroepsbeeld van de master in het basisonderwijs en bij het tot stand komen van het curriculum. Daarnaast wil ze graag weten hoe het werkveld structureel zal worden betrokken bij de evaluatie van het programma, en ruimer bekeken hoe het bijdraagt aan de kwaliteitszorg.

Ook de betrokkenheid van de studenten was een aspect dat de commissie verder wilde bevragen. Ze ging in gesprek over de manier waarop de opleiding hen heeft betrokken, dat in een verdere fase beoogt te doen, en welke vormen van studentenparticipatie zij zal installeren.

2.2 Dialoog met de opleiding

De commissie heeft de dialoog met de opleiding ervaren als open en constructief. De gesprekken met de vertegenwoordigers van het instellingsbestuur, met de opleidingsverantwoordelijken en de docenten, met het werkveld en de studenten zorgden ervoor dat ze het beeld dat ze had op basis van het informatiedossier verder kon verfijnen. Aan de hand van korte presentaties en een infomap die ter beschikking was, kon de commissie ook kennisnemen van de stappen die de opleiding heeft gezet sinds het indienen van het dossier.

2.2.1 Samenwerking tussen universiteit en hogescholen straalt gelijkwaardigheid uit

De commissie kon uitgebreid in gesprek gaan met opleidingsverantwoordelijken en docenten over de samenwerking tussen UA en de hogescholen. Ze stelde vast dat er sprake is van een formele samenwerkingsovereenkomst tussen de drie betrokken instellingen. Ook kreeg de samenwerking vorm via een aantal structuren, zoals een gezamenlijke stuurgroep en een gezamenlijk opleidingscommissie (OC), die alvast op informele wijze samenkomt in afwachting van de formele opstart van de opleiding.

De hogeschoolpartners gaven aan dat ze nooit eerder zo intens hebben samengewerkt met elkaar en met de universiteit. De betrokken instellingen waren geen onbekenden voor elkaar: ze kunnen bogen op eerdere samenwerking binnen de Associatie Universiteit & Hogescholen Antwerpen (AUHA), onder meer rond onderzoeksprojecten en nascholing. UA benadrukte dat ook sprake is van vergelijkbare samenwerkingen voor andere opleidingen, bijvoorbeeld voor de opleiding Sociaal Werk.

De gesprekspartners gaven aan dat de besturen van hun instellingen zich van meet af aan achter de doelstellingen schaaften om een opleiding master in het basisonderwijs aan te bieden. De opleidingsverantwoordelijken verwezen naar de Engagementsverklaring die in 2023 gesloten werd tussen de Minister van Onderwijs en de lerarenopleidingen. Daardoor waren ze enigszins voorbereid op het feit dat de opleiding tot master in het basisonderwijs georganiseerd zou worden binnen een samenwerkingsverband.

Dat de middelen om dit te realiseren beschikbaar zijn en de expertise van de hogescholen en van de universiteit kan samengevoegd worden, ziet men als een kans.

De hogeschoolpartners bevestigden dat ze hun praktijkgerichte expertise en de academische expertise van UA als complementair beschouwen. De visie op onderwijs benoemen alle partijen als gelijklopend: ze delen hun visie op wat de master in het basisonderwijs zal betekenen en wat hij zal realiseren in de praktijk, en ze beseffen dat ze elkaar nodig hebben om dit doel te bereiken.

Ze aanzien deze opleiding als zinvol en nodig voor het versterken van de basisscholen en de kwaliteit ervan, wat ze ook beschouwen als een maatschappelijke opdracht.

Anderzijds waren en zijn er nog heel wat onduidelijkheden op decretaal vlak. De DLR lieten lang op zich wachten en tot vandaag is er geen decretaal kader dat het civiel effect regelt voor de master in het basisonderwijs.

De gesprekspartners gaven aan dat ze ondanks deze onduidelijkheden aan de slag zijn gegaan, geholpen door de besluitvaardigheid van de hogere bestuursniveaus van hun instellingen en door de bestaande contacten. Wel vermeldde ze dat het in de beginperiode soms zoeken was naar wie in het samenwerkingsverband een eerste stap moest zetten. Ondertussen zijn werkgroepen opgericht en is de manier van samenwerken helder voor de betrokkenen.

De commissie kon vaststellen dat de opleidingsverantwoordelijken en docenten niet alleen verwoordden dat er sprake is van een evenwaardige samenwerking, maar dat die ook sterk tot uiting kwam in de interacties. De commissie zag een enthousiast team voor zich, waarin iedereen effectief het woord nam en mekaar aanvulde op een organische manier.

Ook waardeert de commissie dat het personeelsbeleid op doordachte wijze vorm krijgt. Er zijn profielen opgesteld waaraan docenten en titularissen moeten voldoen; op basis daarvan beslissen de drie partners uit het samenwerkingsverband autonoom wie deel zal uitmaken van de teams. Dat men bij voorkeur met mensen werkt die een engagement van drie jaar aangaan, vindt de commissie positief.

Gevraagd naar de kwaliteitsbewaking op het vlak van personeel geeft de opleiding aan het onderscheid te maken tussen zacht en hard personeelsbeleid. In het kader van de eigen regie zal UA zorgen voor het verzamelen van feedback over de OPO's en de docenten. Op basis van die data zullen de drie partners zelf beslissingen nemen, bijvoorbeeld over remediëringstrajecten of het beëindigen van de tewerkstelling.

2.2.2 Een door alle actoren gedragen beroepsbeeld

De commissie nam ook ruim de tijd om met alle gesprekspartners in dialoog te gaan over het beroepsbeeld van de master in het basisonderwijs. Het feit dat er voorlopig geen duidelijkheid is over het civiel effect zorgt voor een bijzondere context voor het vormgeven van deze nieuwe opleiding.

Dat bleek ook uit de dialoog met het werkveld. De gesprekspartners laten er geen twijfel over bestaan dat er in het basisonderwijs nood is aan masters. Ze noemden verschillende aspecten die te maken hebben met de uitdagingen van vandaag: analytisch en methodologisch werken, data kunnen interpreteren en vertalen naar de schoolcontext, veranderingsprocessen in gang zetten in de eigen klas of de school. Uit de dialoog kwam naar voren dat het werkveld zich terugvindt in de vijf rollen die de opleiding als leidende principes hanteert.

Ook in het gesprek met de studenten bleek dat het beeld dat zij hebben van de opleiding coherent is met wat de opleiding beoogt. Zij willen didactisch sterker staan in de klas en in de school een ruimere, ondersteunde rol opnemen. Op wetenschappelijk onderbouwde wijze willen ze mee zoeken naar oplossingen, en zo als het ware fungeren als een schooleigen pedagogisch begeleider.

De opleidingsverantwoordelijken bevestigden dat de master in het basisonderwijs zowel in de klas zelf als in de ruimere schoolcontext een plaats kan innemen: hij behoudt een klasopdracht en kan daarnaast beleid helpen ontwikkelen. Wat beleidsontwikkeling betreft, neemt de opleiding het concept 'beleidsvoerend vermogen' als uitgangspunt.

2.2.3 De vijf rollen en hun plaats in het curriculum

De commissie was van oordeel dat de vijf rollen en de vier thematische expertiselijnen die de opleiding hanteert een beredeneerd uitgangspunt vormen voor de opleiding tot master in het basisonderwijs en dat ze aansluiten bij de noden van het werkveld.

Ze ging op zoek naar de koppeling tussen deze rollen en de OLR. De opleiding koos ervoor om aan de DLR enkele eigen accenten toe te voegen, in samenspraak met het werkveld. Waar de DLR veel nadruk leggen op de vakdidactieken, voegde de opleiding onderwijskundige aspecten toe (bijvoorbeeld inclusie en curriculumontwikkeling), gaf ze aandacht aan organisatiebeleid en -leren en aan datageletterdheid. Ook benadrukte ze via haar eigen accenten de wetenschappelijk onderbouwing waaraan elk plan van aanpak van de master in het basisonderwijs moet voldoen.

De commissie zag de waarde van deze eigen accenten zeker in, maar was nog op zoek naar de expliciete koppeling van de OLR met de vijf rollen.

Uit de dialoog met de opleiding kwam naar voren dat het benoemen van rollen een manier is om meer duidelijkheid te scheppen voor de studenten. Het maakt de leerresultaten en kerncompetenties concreet en geeft hen een beeld over wat ze met dit diploma zullen of kunnen doen.

De commissie begrijpt het belang hiervan, zeker gezien de huidige onduidelijkheid over het civiel effect van het diploma. Het onderscheid zorgde niettemin voor enige verwarring bij de commissie, omdat ze de rollen niet expliciet zag terugkomen in de OLR, waardoor ze ook niet als dusdanig geëvalueerd kunnen worden. De dialoog verduidelijkte deze kwestie, en de opleiding bevestigde dat de OLR het kader vormen waarop de evaluatiepraktijk gebaseerd is (zie infra).

De commissie houdt eraan om de opleiding te wijzen op het gevaar van deze verwarring. Communiceren vanuit deze rollen schept immers de verwachting dat de rollen ook verworven zullen worden. Het is van belang om dat onderscheid duidelijk te maken in de communicatie.

In twee specifieke rollen wilde de commissie graag meer inzicht krijgen, nl. die van *teacher leader* en communicator.

Wat de rol van communicator betreft, legden de opleidingsverantwoordelijken veel nadruk op academisch en wetenschappelijk communiceren, waaronder het dissemineren van onderzoeksresultaten. Met betrekking tot de rol van *teacher leader* benadrukten zij dat deze masteropleiding er expliciet voor kiest om geen vaardigheden te trainen – ook gezien het beperkte aantal studiepunten. Voor dergelijke trainingen verwezen ze naar andere types van opleidingen (bijvoorbeeld directie- en leiderschapsopleidingen binnen de hogescholen).

Tegelijk stelde de commissie in het gesprek met de docenten vast dat het OPO 'Project praktijkvraagstukken in het basisonderwijs' wel degelijk een belangrijke rol speelt in het bijbrengen, inoefenen en beoordelen van vaardigheden die gelinkt zijn aan beide rollen. De commissie kreeg een uitgebreide toelichting over dit OPO dat met 9 studiepunten het enige praktijkvak vormt. Studenten werken het hele academiejaar in groep rond een praktijkvraagstuk samen met een basisschool. De casussen kunnen zich situeren op micro- of mesoniveau. Werkstudenten kunnen casussen uit hun eigen school aanbrengen. De commissie waardeert dat elke groep studenten een procesbegeleider krijgt toegewezen die de studenten een heel jaar lang op vaste momenten input en feedback geeft, dat zij met schooleigen data zullen werken en zowel intern als extern moeten communiceren over het praktijkvraagstuk. Ook vindt de commissie het positief dat de opleiding een handleiding voor de opdrachtgevers uitwerkte en het feit dat daarin aandacht is voor de begeleiding van de studenten en het engagement dat beide partijen aangaan.

Gezien deze verschillende reacties in de gesprekken i.v.m. het inoefenen en beoordelen van de vaardigheden, lijkt het de commissie van belang dat het docententeam onderling verder in discussie gaat over deze rollen en samen explicieter maakt hoe en in welke mate het huidige curriculum bijdraagt aan de realisatie van de vaardigheden.

Ook met de studenten ging de commissie hierover in gesprek. Zij gaven aan dat de vaardigheden die horen bij de verschillende rollen niet alleen hun plaats vinden in 'Project praktijkvraagstukken' maar ook aan bod komen in de werkvormen in de andere OPO's. Vooral in het kader van groepswork krijgen ze de kans om communicatieve en leiderschapsvaardigheden te oefenen met elkaar. Het gaat dan bijvoorbeeld over omgaan met weerstand of coachende vaardigheden. De studenten verwezen in het bijzonder naar de meerwaarde van het samenwerken tussen reguliere studenten en werkstudenten, waarbij ze permanent leren van mekaar. Ze zien in dit soort samenwerking een (voor)afspiegeling van de rollen die ze in het schoolteam zullen opnemen.

De commissie raadt de opleiding aan om te expliciteren in welke OPO's welke vaardigheden aan bod komen. Ze heeft de indruk dat deze nu enigszins verborgen zitten in de opleidingsdidactiek. De opleiding zou dit kunnen bewerkstellingen door hieraan aandacht te besteden onder de pijler 'hoe' van de multimodale leeromgeving die ze beoogt.

De opleiding koos ervoor om in het curriculum de focus te leggen op vakdidactieken voor taal en wiskunde. Omdat het werkveld aangaf dat ook andere vakdidactieken relevant zijn, zal de opleiding overwegen om in de toekomst ook andere vakdidactieken aan te bieden. Ze geeft evenwel aan dat er keuzes moeten gemaakt worden, gezien de studieomvang van 60 studiepunten.

Tijdens de dialoog suggereerden de werkveldvertegenwoordigers een aantal bijkomende thema's die hen relevant lijken om op te nemen in het curriculum, waaronder klasmanagement en effectieve didactiek. De commissie raadt de opleiding aan om goed de vinger aan de pols te houden bij het werkveld en om te onderzoeken of dergelijke onderwerpen aan de keuzevakken kunnen toegevoegd worden.

2.2.4 Verdere uitbouw van het programma

De opleidingsverantwoordelijken en docenten lichtten tijdens de dialoog toe hoe het proces van curriculumontwikkeling eraan toe is gegaan tot nu toe. De commissie kon vaststellen dat er al heel wat voorbereidend werk is verricht.

Zo werd in kaart gebracht welke leerresultaten en inhouden aan bod komen in de professionele bacheloropleidingen kleuter- en lager onderwijs. Ook werden bestaande OPO's gescreend die UA aanbiedt. Voor al deze OPO's zijn werkgroepen aan de slag om het cursusmateriaal te bekijken en aanpassingen voor te stellen.

De OPO's 'Instructioneel design in het basisonderwijs', 'Management en strategische sturing', 'Onderwijsdiversiteit, gelijkwaardigheid en inclusie', 'Curriculumontwikkeling en -evaluatie', 'Project praktijkvraagstukken in het basisonderwijs' en de masterproef worden door het Departement Opleidings- en Onderwijswetenschappen (OOW) vormgegeven. De *Antwerp School of Education* (ASoE) verzorgt de beide vakdidactische OPO's (taal en wiskunde).

Daarnaast zijn er een aantal nieuw te ontwikkelen OPO's. De opleiding is zich ervan bewust dat de ontwikkeltijd kort is. Ze gaf aan dat het cruciaal is dat de titularissen snel bekend zijn en voorzien een vernieuwde start op 1 februari. Ook vermeldde ze dat niet alle OPO's in het eerste semester gegeven worden, wat zorgt voor extra ontwikkeltijd.

De commissie heeft begrip voor de korte ontwikkeltijd en de context waarin deze opleiding tot stand komt. Tegelijk is de doorontwikkeling dringend. Ondanks het feit dat ze een

concrete en expliciete planning miste, heeft ze er op basis van het informatiedossier, de aanwezige expertise en de dialoog vertrouwen in dat de opleiding tijdig kwaliteitsvolle OPO's zal afleveren en dat de opleidingscommissie het tijdsplan goed zal bewaken.

De commissie vraagt om daarbij toe te zien op de congruentie van het curriculum in zijn geheel. De opleiding benadrukt immers sterk de autonomie van het zelfstandig academisch personeel (ZAP). De korte tijdspanne waarin het curriculum tot stand komt, in combinatie met het feit dat hogescholen en universiteit samen aan het stuur zitten, noopt tot bijzondere aandacht voor de globale congruentie. Net als de opleiding zelf onderstreept de commissie de belangrijke opdracht die de opleidingscommissie (OC) hierin te vervullen heeft.

Ten slotte vraagt de commissie om de verdeling van de studiepunten over beide semesters extra onder de loep te nemen; ze vraagt zich nl. af of het tweede semester te zwaar kan uitvallen omdat alle keuzevakken van zes studiepunten zich in het tweede semester situeren. De opleiding geeft aan dat er niet echt sprake is van volgtijdelijkheden, maar dat ze ervoor kiest om de belangrijkste OPO's in het eerste semester te situeren, terwijl het tweede semester ruimte biedt voor verdiepende of keuze-OPO's. Dat de opleiding de studenten een breed gamma van keuze-OPO's aanbiedt, vond de commissie sterk.

Voor bepaalde OPO's gaat de opleiding wel degelijk uit van weloverwogen volgtijdelijkheden: studenten die hun schakeljaar niet hebben afgerond, mogen niet starten met het OPO 'Project praktijkvraagstukken in het basisonderwijs' noch met de masterproef. Deze bewuste keuze voor een gedeeltelijke 'knip' is ingegeven door de verwachting dat studenten voldoende voorbereid moeten zijn om enerzijds een rol te kunnen opnemen in 'Project praktijkvraagstukken' en anderzijds de masterproef te kunnen aanvatten.

2.2.5 Vinger aan de pols houden bij werkveld en studenten

De commissie is positief over de manier waarop de opleiding de input van het werkveld heeft meegenomen in de ontwikkeling van de OLR en de opleiding.

Na het afnemen van bevestigingen in het werkveld – in de periode dat de DLR nog niet formeel waren vastgelegd – vonden een aantal gesprekken plaats waarin samen met het werkveld gezocht werd naar de concretisering van het beroepsbeeld. Daaruit kwam bijvoorbeeld naar voren dat datageletterdheid en taal- en wiskundendidactiek prominent aanwezig moeten zijn in het curriculum.

In een volgende fase werd het curriculumontwerp voorgelegd aan het werkveld, waaruit grote instemming bleek met de voorgelegde plannen. Er was onder meer een bijkomende vraag naar vakken rond diversiteit. De commissie vindt het positief dat de opleiding hieraan gehoor gaf door dergelijke inhoud toe te voegen aan het OPO 'Sociologische perspectieven op lerende samenleving' in het schakeljaar en een nieuw OPO te creëren voor de masteropleiding rond diversiteit en inclusie; de opleiding vindt daardoor nauwe aansluiting met de grootstedelijke context waarin ze zich situeert en waarin ze expliciet een rol wenst op te nemen. Verder gaf het werkveld aan dat ook andere vakdidactieken dan taal en wiskunde relevant zijn; wat dat laatste betreft neemt de opleiding zich voor in de toekomst te bekijken of hiervoor ruimte kan gemaakt worden in het curriculum.

De werkveldpartners die de commissie kon spreken, bevestigden dat ze weet hadden van deze consultatierondes bij het werkveld, maar waren daar zelf niet bij betrokken. De commissie vond het jammer dat ze niet in de mogelijkheid was in gesprek te gaan met werkveldvertegenwoordigers die daarbij wel betrokken zijn geweest; zij waren door ziekte verhinderd op de dag van de dialoog.

Wat de betrokkenheid van het werkveld bij de kwaliteitszorg van de opleiding betreft, gaven de opleidingsverantwoordelijken aan dat de kwaliteitsbewaking van de opleiding deel zal uitmaken van de kwaliteitscyclus onder eigen regie van UA. Daarbij horen o.m. enquêtes,

focusgesprekken en peer review, waarbij ook de studenten en werkveld betrokken zullen worden.

Het voornemen van de opleiding om een overkoepelende werkveldcommissie op te richten, vindt de commissie positief. Ze merkte bij de opleiding enige voorzichtigheid om de agenda's van de werkveldpartners niet te zwaar te belasten, ook omdat er binnen andere gremia heel wat contacten zijn met het werkveld. Deze contacten beoordeelt de commissie als positief, maar ze benadrukt de noodzaak van een eigen orgaan waarin de masteropleiding in het basisonderwijs en de kwaliteit ervan centraal staan.

Verder zal de opleiding via de hogescholen het werkveld blijven betrekken bij de masteropleiding, en ook de input en contacten van het Centrum Nascholing Onderwijs (CNO) benutten. Maar ook de werkstudenten vormen een permanente en directe lijn met het werkveld. Positief is eveneens dat een aantal docenten lesgeven in basisscholen. Ook in het OPO 'Project praktijkvraagstukken' zet de opleiding momenteel eerste stappen om een groep van scholen aan zich te binden en zo tot diepgaandere uitwisseling te komen.

De opleiding beschikt met andere woorden over tal van contactmogelijkheden met en input uit het werkveld; ook heeft ze een aantal plannen en structuren voor ogen om deze contacten te faciliteren. Het komt er nu op aan om dit alles op korte termijn optimaal in te zetten in functie van de kwaliteitszorg. De commissie beveelt de opleiding daarbij aan om een versnelling hoger te schakelen dan wat de minimumvereisten zijn van de kwaliteitscyclus. Het komt er volgens haar op aan om meer permanent voeling te houden met het werkveld, waardoor wachten tot drie jaar verstreken zijn niet opportuun is. Ze raadt ook aan breder te kijken dan de op te richten overkoepelende werkveldcommissie en alle mogelijke kansen om met het werkveld af te stemmen te baat te nemen.

Uit de dialoog met de werkveldvertegenwoordigers kon de commissie afleiden dat zij momenteel bevraagd worden om casussen en projecten aan te leveren voor de opleiding. Ze zijn ook vragende partij om hun input te kunnen (blijven) geven, ook in het geval ze geen lid zijn van de werkveldcommissies van de hogescholen of van de nog op te richten overkoepelende werkveldcommissie. Het lijkt de commissie van groot belang gebruik te maken van hun ervaring en ideeën, ook na de start van de opleiding. Het werkveld gaf tijdens de dialoog heel wat voorbeelden van manieren waarop zij aan de opleidingskwaliteit zouden kunnen meewerken. Het gaat dan bijvoorbeeld over het nagaan van de effecten op hun school van een geïmplementeerd onderzoeksproject, of over het vragen van feedback aan studenten of alumni over hun ervaring met weerstand in het schoolteam.

Tot slot wil de commissie er graag nog op wijzen dat het nauw betrekken van het werkveld bij de opleiding niet alleen belangrijk is in functie van de reguliere kwaliteitszorg, maar ook een bijzonder gewicht krijgt doordat het civiele effect van het diploma nog onduidelijk is. Het onderhouden van een nauwe band met het werkveld is volgens de commissie een noodzaak om zelf proactief mee de beoogde en gepaste inbedding van het profiel in het basisonderwijs te bewerkstelligen in een context van lerarentekort. Het uiteindelijk civiel effect kan de positie van de master in het basisonderwijs in de scholen immers beïnvloeden. Zo kwam tijdens de dialoog naar voren dat men in het aannemen van nieuw personeel veeleer voor twee bachelors dan één master zou kiezen als er geen afdoende financiering komt voor de masters.

De commissie meent dat de opleiding een rol kan spelen op systeemniveau: door intensief contact te houden met het werkveld en met alumni kan ze invloed uitoefenen op het civiel effect en op de inbedding van de master basisonderwijs in de scholen.

Studenten werden betrokken bij de ontwikkeling van de opleiding via de studentenraden van de hogescholen en de opleidingscommissie van de master in de opleidings- en

onderwijswetenschappen. De commissie heeft er begrip voor dat er weinig tijd was om de studenten te bevragen en dat de opleiding 'ver van hun bed' leek toen de opleiding aan de studentenraad werd voorgesteld. De interesse groeit ondertussen wel naarmate er meer bekend wordt over deze nieuwe opleiding. Het is positief dat de schakelstudenten tijdens dit academiejaar bevraagd worden, niet alleen over de lopende opleiding maar ook over het te ontwikkelen curriculum.

De commissie waardeert dat de opleiding twee studenten wil opnemen in de OC, meer bepaald een schakel- en een masterstudent. Ze raadt aan te streven naar een vertegenwoordiging van zowel reguliere studenten als werkstudenten. Ook suggereert de commissie om te bekijken of een vertegenwoordiger van het werkveld in de OC kan opgenomen worden.

2.2.6 Brede instroom: reguliere studenten en een meerderheid van werkstudenten

De opleiding verwacht dat de meerderheid van de studenten uit werkstudenten zal bestaan. Dat kwam naar voren uit een bevraging van het werkveld en weerspiegelt zich alvast in het schakeljaar. Daarom wil de opleiding zich expliciet profileren als een opleiding die de combinatie van werken en studeren faciliteert. Ze kiest daarbij bewust niet voor afstandsonderwijs, maar voor een programma met beperktere contacturen met intensieve interactie in een multimodale leeromgeving.

De UA geeft aan al heel wat ervaring te hebben opgebouwd met het faciliteren van werkstudenten, onder meer in het kader van de masteropleiding opleidings- en onderwijswetenschappen.

Werkstudenten kunnen een beroep doen op de faciliteiten die gelden voor alle UA-werkstudenten; daarnaast heeft de opleiding ervoor gezorgd dat de contactmomenten geclusterd worden op woensdagnamiddag en donderdag (in de late namiddag en avond). Verplichte OPO's worden in avondonderwijs geprogrammeerd. Sommige keuze-OPO's worden alternerend aangeboden: het ene jaar in dagonderwijs (namiddag), het andere jaar in avondonderwijs. Werkstudenten kunnen daardoor de opleiding volledig buiten de werkuren volgen. Ze kunnen bovendien kiezen voor een voltijds of een deeltijds traject. De opleiding biedt studenten een grote flexibiliteit, maar ze houdt er niettemin aan om studenten erop te wijzen dat de combinatie van werken en studeren niet eenvoudig is.

De werkstudenten die de commissie kon spreken, waarderen in sterke mate de geboden flexibiliteit. De mogelijkheden om de studie te spreiden over meerdere jaren zorgen ervoor dat de opleiding haalbaar wordt voor hen. De studenten vonden het ook fijn dat hun eigen werkervaring naar waarde geschat wordt. Ze kunnen bijvoorbeeld hun eigen casussen inbrengen in de opleiding. Ze waarderen dat ze de lessen opnieuw kunnen bekijken, dat informatie die ze nodig hebben tijdig beschikbaar is, en dat ze beschikken over een forum voor communicatie.

Ook in de interactie met de reguliere studenten voelen de werkstudenten de waardering. Uit de dialoog kwam sterk naar voren dat dit wederzijds is. Werkstudenten en reguliere studenten zetten in de verf hoe verrijkend ze de onderlinge uitwisseling en kennisdeling vinden. Bovendien zien ze het samenwerken in een dergelijke constellatie als een mooie voorbereiding op de realiteit van het schoolteam.

De commissie raadt de opleiding aan om voldoende groepswerken te blijven voorzien, ondanks het gegeven dat het voor werkstudenten niet altijd eenvoudig is zich daarvoor vrij te maken. De uitwisseling van kennis en de vaardigheden die hierbij ingezet worden, zijn immers van grote waarde bij het realiseren van de transfer naar de praktijk en hangen samen met de rollen die de opleiding vooropstelt.

De commissie peilde bij de opleiding hoe de reguliere studenten zullen omgaan met het beperkt aantal contacturen. De docenten stellen vast dat ook reguliere studenten de grotere vrijheid en het beperktere aantal contactmomenten appreciëren. Op basis van hun ervaring met gelijkaardige opleidingen meent de opleiding bovendien dat studenten snel inzien dat ze heel wat werk te verzetten hebben. Daarenboven gaat het om studenten met een zekere maturiteit die al een eerste diploma verworven hebben.

De opleiding gaf niettemin aan dat ze alert zou blijven voor de omkadering van de reguliere studenten, niet alleen op het vlak van studieorganisatie maar eveneens wat de mogelijke nood aan een sociaal of cultureel aanbod betreft.

De commissie waardeert verder de multimodale leeromgeving die de opleiding zal opzetten. Zowel voor de werkstudenten als voor de reguliere studenten is het ondersteunend bij hun leerproces dat de opleiding expliciteert hoe, waar en wanneer het leren plaatsvindt. Het duidelijk maken van de verwachtingen zal volgens de commissie inderdaad de zelfregulatie van de student ondersteunen.

2.2.7 Brede instroom: bachelors in het kleuter- en lager onderwijs

In de masteropleiding in het basisonderwijs komen afgestudeerde bachelors in het kleuter- en lager onderwijs samen: daar waar in de vooropleiding het onderscheid wordt gemaakt tussen gediplomeerden kleuteronderwijs en lager onderwijs is dat in de master in het basisonderwijs niet het geval.

De commissie ging hierover in gesprek met de studenten. De bachelors kleuteronderwijs benadrukten dat ze het als een meerwaarde beschouwen om ook kennis te verwerven over de taal- en wiskundendidactiek die in het lager onderwijs gehanteerd worden. Ze willen immers graag weten wat in het lager onderwijs aan bod komt, om daar zelf naartoe te kunnen werken. Bovendien mogen bachelors in het kleuteronderwijs ook lesgeven in de lagere school. Daarnaast omvat het curriculum veel algemene onderwerpen die voor beide doelgroepen relevant zijn.

Ook gaven de studenten aan dat er wellicht voldoende aandacht zal geschonken worden aan specifieke aspecten van het kleuteronderwijs; ze hebben niet de ervaring dat het kleuteronderwijs ondervertegenwoordigd is.

Sterk vond de commissie de uitspraak van een van de bachelors kleuteronderwijs: “Het niveau moet omhoog, en daar hebben wij zelf ook een aandeel in. Als ons niveau omhoog gaat, dan dat van de kleuters ook.”

Dat sluit aan bij de inschatting van het werkveld dat er in het kleuteronderwijs en in het eerste leerjaar mooie kansen liggen. Wie daarnaar met een academische bril kijkt, kan volgens hen grote impact hebben. De werkveldpartners uitten tijdens de dialoog expliciet de vraag aan de opleiding om het kleuteronderwijs de aandacht te geven die het verdient.

De commissie wil de opleiding daarom aanraden er goed op toe te zien dat in het curriculum voldoende inhoud en didactiek aan bod komen die eigen zijn aan het kleuteronderwijs, ook al bestaat de meerderheid van de instromende professionele bachelors uit leerkrachten lager onderwijs.

2.2.8 Hefbomen om de praktijkshock op te vangen

De commissie kon tijdens de dialoog ook uitgebreid in gesprek gaan over de praktijkshock die studenten mogelijk zullen ervaren na hun afstuderen. Dat geldt in het bijzonder voor de reguliere studenten.

Zoals door de opleidingsverantwoordelijken vermeld, hebben reguliere studenten tijdens hun professionele bacheloropleiding een zekere ervaring opgedaan in de scholen en hebben ze zicht op de praktijkissues die er spelen.

De commissie sluit zich daarbij aan, maar omdat de master in het basisonderwijs aan de slag zal gaan met andere en complexere vaardigheden ging ze hierover graag verder in gesprek. Ze peilde daarbij naar de inzichten van het werkveld en de reguliere studenten, zonder de werkstudenten over het hoofd te zien, omdat ook zij een andere rol zullen opnemen in de school.

Het werkveld heeft er vertrouwen in dat studenten die beschikken over voldoende academische bagage in staat zullen zijn de transfer te maken. Wie bijvoorbeeld vanuit wetenschappelijke literatuur tekenen van weerstand herkent, staat sterker in zijn schoenen om daarmee om te gaan.

Niettemin erkennen de werkveldvertegenwoordigers dat cultuurverschillen tussen scholen en teams een invloed zullen hebben op de manier waarop de master in het basisonderwijs ontvangen zal worden. Zij gaan ervan uit dat de eerste masters in het basisonderwijs wellicht terecht zullen komen in scholen of teams die positief staan tegenover verandertrajecten. Eens masters in het basisonderwijs niet meer uitzonderlijk zijn, zal hun positie in het team minder in vraag worden gesteld.

De commissie bevroeg bij het werkveld hoe zij kijken naar de aanvangsbegeleiding voor deze profielen. De werkveldvertegenwoordigers zien daarin een taak weggelegd voor zichzelf. De context van een school is zo specifiek dat alleen zichzelf de passende aanvangsbegeleiding kunnen bieden.

De studenten zijn zich ervan bewust dat hun masterdiploma leidt tot andere taken en een andere positie binnen de school. Zij geven aan dat de opleiding hen voldoende kansen biedt om de vaardigheden te oefenen die bij hun nieuwe rol aansluiten. Ze verwezen naar de hierboven genoemde dynamiek tussen werkstudenten en reguliere studenten en naar de casussen uit de eigen praktijk die werkstudenten in de opleiding binnenbrengen.

De opleiding onderstreepte het belang van het OPO 'Project praktijkvraagstukken' als belangrijke hefboom voor de transfer naar de praktijk. De commissie vindt het positief dat een selectiecommissie zich zal buigen over de kwaliteit van de casussen. Ook waardeert ze dat de opleiding handleidingen voor de opdrachtgevers uitwerkte en het feit dat daarin aandacht is voor de begeleiding van de studenten en het engagement dat beide partijen aangaan.

De commissie polste in de dialoog ook naar de rol die alumni kunnen spelen. Enerzijds vernam ze dat het een optie kan zijn om een alumniwerking uit te bouwen en hen verder te professionaliseren. Anderzijds weerklonk bij de opleiding de vraag welke de rol van de universiteit daarin juist is. De commissie raadt de opleiding aan om de alumni goed op te volgen, zeker in de eerste jaren. Op die manier houdt ze niet alleen de vinger aan de pols wat betreft de 'ontvangst' van deze nieuwe profielen in het werkveld; ook kan ze de integratie van de alumni in de praktijk mee ondersteunen.

2.2.9 Congruentie van de toetspraktijk bewaken

Tijdens de dialoog kreeg de commissie meer zicht op het toetsbeleid. Ze vond het alvast positief dat het toetsbeleid ingebed is in de structuren van de UA.

Er is sprake van een aantal tools waarover de docenten beschikken (waaronder congruentietabellen, toetsmatrizen, criterialijsten en antwoordsleutels) die beschreven worden in het toetsbeleidsplan. Op basis van het informatiedossier stelde ze ook vast dat er een passende variatie aan toetsvormen gehanteerd wordt. De commissie waardeert dat de opleiding studenten in aanraking wil brengen met deze brede waaier van evaluatievormen, wat mooi aansluit bij een onderwijskundige opleiding.

Wat de commissie vooral wou te weten komen, is hoe de opleiding de congruentie van de toetsing over de OPO's heen zal bewaken. De OPO's en bijbehorende toetsing komen immers tot stand in een korte tijdspanne. Ook benadrukt de opleiding de autonomie en eindverantwoordelijkheid van het ZAP. De OC wordt aangewezen als het orgaan dat de validiteit van de toetsing en de congruentie over de opleiding heen zal monitoren en zal ingrijpen indien nodig.

De commissie beveelt de opleiding aan hieraan voldoende aandacht te besteden, ook al is de ontwikkeltijd krap.

De commissie kreeg de kans om in dialoog te gaan over de masterproef. De masterproef heeft als doel te achterhalen of studenten beschikken over de nodige kennis, vaardigheden en attitudes om zelfstandig een onderzoeksthema uit te diepen en erover te rapporteren. Ook het dissemineren van onderzoeksresultaten krijgt aandacht, wat aansluit bij de rol van communicator.

Op methodologisch vlak laat de opleiding de student veel keuzevrijheid, zolang de methodologie past bij het onderzoeksthema. Actieonderzoek of *lesson study* zijn dus mogelijke methodologieën, zolang de wetenschappelijke onderbouwing gewaarborgd is.

De opleiding verwacht een hoge mate van zelfstandigheid van de studenten bij het uitwerken van de masterproef. Uit het gesprek kwam naar voren dat de begeleiding zich vooral situeert in het afbakenen van het thema. Studenten hebben vaak een veelomvattend onderwerp voor ogen; de opleiding helpt hen de focus te bepalen. Ook het docententeam kan onderzoeksthema's suggereren. In het geval het werkveld onderwerpen aandraagt, onderzoekt de opleiding of deze geschikt zijn. De commissie meent dat het een meerwaarde kan zijn om hierover met het werkveld in gesprek te gaan, wat zal leiden tot een hogere betrokkenheid.

De opleiding maakte een weloverwogen keuze voor een individuele masterproef. Omdat de studenten gekenmerkt worden door verschillen in ambities, competenties en tijdsbesteding meent de opleiding dat duo-masterproeven minder aangewezen zijn. Omdat samenwerken een belangrijke competentie is voor de master in het basisonderwijs kunnen studenten die dat wensen wel samenwerken aan een onderzoek; toch zijn ze verplicht elk een aparte masterproef in te dienen en daarin aan te geven wie voor welke onderdelen verantwoordelijk is.

3 Oordeel

Op basis van het informatiedossier en de open en constructieve dialoog die de commissie kon voeren, komt zij tot onderstaand oordeel. Ze behandelt daarbij eerst de twee bijkomende facetten uit het aanvullend protocol en geeft vervolgens een holistisch oordeel over de potentiële kwaliteit van de opleiding.

3.1 Oordeel over de facetten uit het aanvullend protocol

Facet 1: De samenwerking tussen de universiteit en de hogescho(o)l(en) in het kader van deze opleiding is formeel gegarandeerd en voorziet in duurzaam gemeenschappelijk overleg. De hogescho(o)l(en) uit het samenwerkingsverband, in het bijzonder (de medewerkers van) de educatieve bacheloropleidingen kleuter- en lager onderwijs, hebben een structurele en effectieve inbreng in de opleiding.

Op basis van het informatiedossier en de dialoog kon de commissie vaststellen dat UA, KdG en AP een sterke vorm van samenwerking hebben opgezet, die niet alleen op papier tot uiting komt maar ook in de gesprekken en interacties merkbaar is. De opleiding voelt zich geruggensteund door de betrokken instellingsbesturen, die snel geschakeld hebben om deze masteropleiding op de sporen te zetten.

Er is sprake van een intense samenwerking, gebaseerd op evenwaardigheid en complementariteit. De commissie zag een enthousiast team voor zich, waarin iedereen effectief het woord nam en mekaar aanvulde op een organische manier.

Ook waardeert de commissie dat het personeelsbeleid op doordachte wijze vorm krijgt: er werden criteria opgesteld met het oog op het aanstellen van de meest geschikte profielen en de verantwoordelijkheden binnen het samenwerkingsverband op het vlak van personeelsbeleid zijn helder uitgestippeld. Er wordt ook gestreefd naar duurzame aanstellingen.

De commissie is dan ook van oordeel dat de opleiding in voldoende mate voldoet aan dit aanvullend facet 1.

Facet 2: De opleiding heeft een goed beeld van haar werkveld. Ze betreft ruim en structureel het werkveld in de processen van curriculumontwikkeling en kwaliteitszorg. De opleiding benut tevens de partnerschappen met het werkveld van de hogescho(o)l(en) uit het samenwerkingsverband.

De opleiding beschikt over een ruime waaier van contactmogelijkheden met het werkveld. De betrokken hogescholen maakten gebruik van hun werkveldcontacten via bevestigingen en de bestaande werkveldcommissies om het curriculum vorm te geven en af te toetsen. Ook UA maakt gebruik van haar werkveldcontacten, bijvoorbeeld via het Centrum Nascholing Onderwijs. De commissie is positief over de manier waarop de opleiding de input van het werkveld heeft meegenomen in de ontwikkeling van de OLR en de opleiding. Dat heeft aanleiding gegeven tot een aantal bijstellingen in het curriculum. De samenwerking met het werkveld heeft geleid tot coherentie tussen het beroepsbeeld, de vijf rollen die de opleiding hanteert en het curriculum. De commissie waardeert het plan van de opleiding om een overkoepelende werkveldcommissie op te richten.

De commissie is van oordeel dat de opleiding in voldoende mate voldoet aan dit aanvullend facet 2, maar wil daarbij nog onderstaande aanbeveling doen.

De context waarin deze opleiding tot stand komt – korte ontwikkeltijd, onduidelijkheid betreffende het civiel effect, met mogelijke impact op de positie van de master in het basisonderwijs in het schoolteam – vergen volgens de commissie een zeer nauwe aansluiting bij het werkveld. Dat geldt zowel op de korte termijn, bij de verdere concretisering van het curriculum, als voor de bewaking van de kwaliteit op het moment dat de opleiding van start gaat. De commissie beveelt de opleiding daarom aan een versnelling hoger te schakelen dan wat de minimumvereisten zijn van de kwaliteitscyclus, onder meer door op korte termijn en frequenter in overleg te gaan dan wat de cyclus voorschrijft. Ze raadt ook aan breder te kijken dan de op te richten overkoepelende werkveldcommissie en alle mogelijke kansen te baat te nemen. De werkveldpartners die de commissie kon spreken, zijn daar alvast erg toe bereid.

3.2 Oordeel over de potentiële kwaliteit van de opleiding

De commissie is van mening dat de vijf kernrollen en de vier thematische expertiselijnen die de opleiding hanteert een beredeneerde basis vormen voor het opleiden van de master in het basisonderwijs. Ze vormen een concretisering van de DLR en de OLR, waarin de opleiding een aantal eigen accenten aanbracht. Die accenten sluiten op hun beurt aan bij het beroepsbeeld dat de opleiding in samenspraak met het werkveld heeft uitgetekend. Ook het beeld dat de studenten hebben van de opleiding is coherent met wat de opleiding beoogt.

Het curriculum vormt een logische vertaling van de OLR en weerspiegelt de vijf rollen. Sterk is volgens de commissie de onderzoeksgerichtheid van de opleiding en de aansluiting die men vindt bij de (onderzoeks)expertise die in huis is. Ook waardeert de commissie het aanbod aan keuzevakken.

De verdere invulling van de OPO's zal plaatsvinden in een korte tijdspanne, wat de doorontwikkeling dringend maakt. De commissie heeft er vertrouwen in dat het team erin zal slagen deze opdracht tijdig te vervullen, ook al kostte het haar wat moeite om een zicht te krijgen op de concrete planning.

Wel heeft ze een bezorgdheid over de coherentie over de OPO's heen. De korte ontwikkeltijd, de autonomie van het ZAP en het feit dat hogescholen en universiteit samen aan het stuur zitten, nopen tot bijzondere aandacht voor de globale congruentie. De commissie beveelt de opleiding aan hieraan extra aandacht te besteden, en ze onderstreept - net als de opleiding zelf - de belangrijke opdracht die de OC hierin te vervullen heeft.

De commissie waardeert dat de opleiding twee studenten wil opnemen in de OC, meer bepaald een schakel- en een masterstudent. Ze raadt aan te streven naar een vertegenwoordiging van zowel reguliere studenten als werkstudenten. Ook suggereert de commissie om te bekijken of een vertegenwoordiger van het werkveld in de OC kan opgenomen worden.

De commissie raadt de opleiding aan om de alumni goed op te volgen, zeker in de eerste jaren. Op die manier houdt ze niet alleen de vinger aan de pols wat betreft de 'ontvangst' van deze nieuwe profielen in het werkveld; ook kan ze de integratie van de alumni in de praktijk mee ondersteunen. Verder meent de commissie dat de opleiding een rol kan spelen op systeemniveau: door intensief contact te houden met alumni en het werkveld kan ze invloed uitoefenen op het civiel effect en op de inbedding van de master basisonderwijs in de scholen.

De commissie is van oordeel dat de opleiding goed gewapend is om in te spelen op de verwachte diverse instroom, onder meer via het opzet van de multimodale leeromgeving. De planning van de lesdagen en de flexibiliteit waarop werkstudenten kunnen rekenen, getuigen van de wil om de opleiding haalbaar te maken voor wie al aan het werk is. De commissie vindt het positief dat de opleiding zal monitoren dat ook de reguliere studenten zich blijvend kunnen vinden in het veeleer beperkt aantal contacturen.

De waardering die de studenten uitten over de wederzijdse uitwisseling tussen de reguliere studenten en de werkstudenten, die voor hen tegelijk een afspiegeling vormt van hun toekomstige rol, vond de commissie sterk. De diverse instroom wordt door alle betrokkenen terecht niet gezien als een valkuil maar wel als een kracht.

De opleiding verwacht een hogere instroom van bachelors in het lager onderwijs dan bachelors in het kleuteronderwijs. De commissie raadt de opleiding aan om er goed op toe te zien dat in het curriculum voldoende inhoud en didactiek aan bod komen die eigen zijn aan het kleuteronderwijs.

Wat de haalbaarheid voor de studenten betreft, vraagt de commissie om de verdeling van de studiepunten over beide semesters onder de loep te nemen; ze vraagt zich nl. af of het tweede semester te zwaar kan uitvallen omdat alle keuzevakken van zes studiepunten zich in het tweede semester situeren.

De commissie had de kans om met de verschillende gesprekspartners in dialoog te gaan over de praktijkshock die masters in het basisonderwijs kunnen ondervinden. De rol die zij zullen vervullen, is immers anders en complexer dan de rol waartoe ze in hun vooropleiding worden opgeleid; dat geldt in sterke mate voor de rollen van *teacher leader* en communicator. Hoewel eerst beweerd werd dat er geen echte vaardigheden met betrekking tot deze rollen zouden getraind worden in de opleiding, meent de commissie dat het OPO 'Project praktijkvraagstukken in het basisonderwijs' heel wat opportuniteiten biedt voor studenten om zich de nieuwe rollen eigen te maken en deze dus in te oefenen. De commissie vindt het positief dat een selectiecommissie zich zal buigen over de kwaliteit van de casussen, ook als studenten eigen casussen inbrengen. Ze waardeert dat de opleiding handleidingen voor de opdrachtgevers uitwerkte en het feit dat daarin aandacht is voor het engagement dat beide partijen aangaan. Ook vindt de commissie het positief dat elke groep studenten een procesbegeleider krijgt toegewezen, dat zij met schooleigen data zullen werken en zowel intern als extern moeten communiceren over het praktijkvraagstuk.

De commissie stelde op basis van de dialoog met de studenten vast dat in de werkvormen in de OPO's buiten 'project vraagstukken in het basisonderwijs' eveneens ruimte is om de nodige vaardigheden in te oefenen. De commissie beveelt de opleiding aan om meer te expliciteren in welke OPO's welke vaardigheden aan bod komen en dus zo de opleidingsdidactiek meer te verhelderen. Ook raadt ze de opleiding aan om voldoende groepswerken te blijven voorzien, ondanks het feit dat het voor werkstudenten niet altijd eenvoudig is zich daarvoor vrij te maken. De kennis en vaardigheden die hierbij ingezet worden, zijn immers van grote waarde bij het realiseren van de transfer naar de praktijk.

De opleiding sluit aan bij het toetsbeleid van UA, wat de commissie positief vindt. De commissie waardeert de instrumenten die voorhanden zijn om de toetspraktijk vorm te geven en de brede waaier aan toetsvormen die ze wenst te hanteren. De commissie heeft echter een bezorgdheid over de coherentie, die parallel loopt met haar bezorgdheid over de coherentie van het curriculum. Ze beveelt de opleiding daarom aan om, met inzet van de OC, niet alleen de coherentie van het curriculum maar ook die van de bijbehorende toetspraktijk nauwgezet te bewaken.

Wat de masterproef betreft, opteert de opleiding voor een breed palet aan mogelijke onderwerpen en dito onderzoeksmethodologieën. De commissie is van oordeel dat de opleiding het midden houdt tussen een goede begeleiding van de studenten, met focus op het afbakenen van het onderzoeksthema, en de verwachting dat studenten in sterke mate

zelfstandig aan de slag gaan. Haar voorkeur voor een individuele masterproef is goed onderbouwd.

De opleiding sluit aan bij de kwaliteitszorgstructuren en -cyclus van UA. Naast de hierboven vermelde aanbeveling om een versnelling hoger te schakelen dan de minimumvereisten van de kwaliteitscyclus – zodat het werkveld nauw betrokken blijft – vraagt de commissie om ook de studenten op korte termijn te betrekken bij de ontwikkeling en evaluatie van de opleiding. Alleen op die manier kan ze tot volle bloei komen en bijdragen aan de kwaliteit van het basisonderwijs, wat ze in de dialoog benoemde als haar belangrijkste drijfveer.

3.3 Conclusie: advies toetsingsbesluit

Op basis van de beslisregel zoals vastgelegd in het aanvullend protocol voor de TNO van de master in het basisonderwijs, adviseert de commissie de NVAO tot het nemen van een positief toetsingsbesluit.

De commissie formuleert op basis van het gevoerde onderzoek de onderstaande aanbevelingen. Deze aanbevelingen doen geenszins afbreuk aan de positieve punten die ze identificeerde noch aan het positief advies toetsingsbesluit.

- Benut maximaal de bestaande contacten met het werkveld en maak werk van het voornemen ze uit te breiden.
 - Zet volop in op de geplande overkoepelende werkveldcommissie die nauw betrokken wordt bij de kwaliteitszorg van de opleiding. Schakel daarbij een versnelling hoger dan wat de reguliere kwaliteitszorgcyclus voorziet, onder meer door op korte termijn en frequenter in overleg te gaan dan wat de cyclus voorschrijft.
 - Houd ook nadien de vinger aan de pols, gezien de mogelijke evoluties in de positie van de master in het basisonderwijs in het werkveld.
- Besteed bijzondere aandacht aan het bewaken van de congruentie van het programma, zowel qua inhoud als qua toetsing. De OC heeft hierin een belangrijke rol te spelen.
- Expliciteer op welke manier de vaardigheden in het programma aan bod komen die horen bij de rollen van *teacher leader* en communicator. Doe dit zowel voor het OPO 'Project praktijkvraagstukken in het basisonderwijs' als voor de opleidingsdidactiek.

Bijlage 1: Administratieve gegevens van de instelling en de opleiding

Instellingen	Universiteit Antwerpen in samenwerking met Artesis Plantijn Hogeschool Antwerpen & Karel de Grote Hogeschool, Katholieke Hogeschool Antwerpen
Naam opleiding	Master of Science in het basisonderwijs
Niveau en oriëntatie	Master of science
(Bijkomende) titel	-
(Delen van) studiegebied(en)	- Psychologie en Pedagogische Wetenschappen (deelgebied Onderwijskunde) - Onderwijs
Afstudeerrichtingen	-
Opleidingstrajecten voor werkstudenten, voltijds/deeltijds trajecten, dag-/avondonderwijs, onderscheiden vormen van diplomering	- Voltijds of deeltijds - Traject voor werkstudenten
De vestiging waar de opleiding wordt aangeboden	Antwerpen
Onderwijstaal	Nederlands
Studieomvang (in studiepunten)	60 ECTS
De vereiste vooropleidingen en toelatingsvoorwaarden	Het schakel- en masterprogramma voor de master in het basisonderwijs is toegankelijk voor educatieve bachelors kleuteronderwijs en educatieve bachelors lager onderwijs. Het diploma van de educatieve bachelor voor het kleuter- of voor het lager onderwijs (inclusief bekwaamheidsbewijs voor kleuteronderwijs of lager onderwijs) moet behaald zijn vooraleer het diploma van de master in het basisonderwijs kan worden behaald.

Bijlage 2: Opleidingsspecifieke leerresultaten (OLR)

De opleidingsspecifieke leerresultaten (OLR) zijn gebaseerd op de domeinspecifieke leerresultaten (DLR). De accenten die de opleiding wil leggen staan cursief gedrukt.

1. De master in het basisonderwijs heeft een gespecialiseerde en onderzoeksgebaseerde kennis van en inzicht in vakdidactieken eigen aan het basisonderwijs, met bijzondere aandacht voor taalontwikkeling en ontwikkeling van het wiskundig denken, en vertaalt deze naar klas- en schoolpraktijken.
2. De master in het basisonderwijs heeft een gespecialiseerde en onderzoeksgebaseerde kennis van en inzicht in onderwijskundige thema's relevant voor het basisonderwijs, met bijzondere aandacht voor curriculumontwikkeling en inclusief onderwijs, en vertaalt deze naar klas- en schoolpraktijken.
3. De master in het basisonderwijs heeft een gespecialiseerde en onderzoeksgebaseerde kennis van en inzicht in organisatiebeleid en -leren, en vertaalt deze naar schoolpraktijken.
4. De master in het basisonderwijs kan voor meervoudige complexe uitdagingen in leer- en ontwikkelprocessen van basisschoolkinderen zelf een wetenschappelijk onderbouwd plan van aanpak opstellen, uitvoeren en evalueren.
5. De master in het basisonderwijs kan vanuit een actuele en gespecialiseerde kennis van pedagogische en onderwijskundige theorieën en inzichten bijdragen aan de ontwikkeling van de leerlingen, de school en de beroepsgroep. De master in het basisonderwijs integreert hierbij een diversiteit aan perspectieven.
6. De master in het basisonderwijs kan onderwijspraktijken en -innovaties vanuit wetenschappelijke inzichten onderbouwen en beoordelen, hierover in dialoog gaan met collega's en andere stakeholders in het onderwijs en de ruime samenleving, en op basis hiervan de klas- en schoolpraktijk verbeteren.
7. De master in het basisonderwijs kan gerichte strategieën en interventies selecteren, ontwikkelen en toepassen die het pedagogisch-didactisch handelen van het lerarenteam versterken.
8. De master in het basisonderwijs kan bijdragen tot een reflectief, collaboratief en lerend klimaat op school. De master in het basisonderwijs kan schoolontwikkeling, kwaliteitszorg, innovatie en professionalisering op school begeleiden en heeft hierbij aandacht voor ontwerp, implementatie en evaluatie.
9. De master in het basisonderwijs kan complexe vraagstukken in de onderwijspraktijk identificeren en analyseren. De master in het basisonderwijs voert zelfstandig of in teamverband praktijkgericht wetenschappelijk onderzoek uit op een methodologisch correcte wijze.
10. De master in het basisonderwijs kan beargumenteren hoe een ontwerp of interventie afgestemd is op zowel de eigen praktijkcontext als op algemene wetenschappelijke inzichten uit diverse domeinen.
11. De master in het basisonderwijs is datageletterd en beschikt over de methodologische vaardigheden om verantwoordelijkheid op te nemen om data op een ethische en deontologisch correcte wijze te verzamelen, te bewaren, te analyseren en erover te rapporteren.
12. De master in het basisonderwijs neemt initiatief om onderbouwd te experimenteren in complexe en onvoorspelbare contexten gebruik makend van de wetenschappelijke kennisbasis.

Bijlage 3: Samenstelling van de commissie

De beoordeling is gebeurd door een commissie van deskundigen aangesteld door de NVAO. Deze is als volgt samengesteld:

Daniel Muijs (*voorzitter*), Professor of Education and Head of the School of Social Sciences, Education and Social Work at Queen's University Belfast;

Sabine Severiens (*commissielid*), Hoogleraar Onderwijswetenschappen en directeur Educatieve Master Primair Onderwijs Erasmus Universiteit Rotterdam;

Helma Oolbekkink (*commissielid*), Lector Meervoudige professionaliteit van leraren, HAN University of Applied Sciences;

Marie Maertens (*commissielid*), Coördinerend directeur basisonderwijs (personeel & pedagogiek) VZW Prizma Izegem;

Phaedra Hopmans (*student-commissielid*), Student Katholieke Universiteit Leuven - Master Pedagogische Wetenschappen (daarvoor Bachelor Lager Onderwijs - UCLL).

De commissie werd bijgestaan door:

- **Veerle Martens** (*procescoördinator*), beleidsmedewerker NVAO
- **Kristl Van der Heyden** (*extern secretaris*), eigenaar MOORLANDcommunicatie

Alle commissieleden hebben de deontologische code van de NVAO ondertekend.

Bijlage 4: Programma voor de dialoog met de opleiding

Master in het basisonderwijs				
UAntwerpen (coördinator), AP Hogeschool Antwerpen en KdG Hogeschool Antwerpen				
DATUM woensdag 8 januari 2025				
Start	Einde	Duur	Onderdeel	Gesprekspartners
Dag van het locatiebezoek				
8:30	8:45	0:15	Ontvangst, kort vooroverleg commissie	
8:45	10:15	1:30	Sessie 1 Gesprek met de vertegenwoordigers van de instellingsbesturen & met de opleidingsverantwoordelijken	UAntwerpen (Departement Opleidings- en onderwijswetenschappen & Antwerp School of Education) * vicerector UAntwerpen & voorzitter Antwerp School of Education * decaan faculteit Sociale wetenschappen * departementshoofd departement Opleidings- en onderwijswetenschappen * voorzitter opleidingscommissie Master in het basisonderwijs * ondervoorzitter opleidingscommissie Master in het basisonderwijs AP Hogeschool Antwerpen * opleidingshoofd Educatieve bacheloropleidingen basisonderwijs KdG Hogeschool Antwerpen * directeur Onderwijsgroep lerarenopleiding * opleidingshoofd Educatieve bachelor lager onderwijs
10:15	10:45	0:30	Pauze	Enkel de leden van de NVAO-commissie
10:45	11:55	1:10	Sessie 2 Gesprek met docenten	UAntwerpen (Departement Opleidings- en onderwijswetenschappen & Antwerp School of Education) * hoofddocent Master in het basisonderwijs * hoofddocent Master in het basisonderwijs * hoogleraar Master in het basisonderwijs * gewoon hoogleraar Master in het basisonderwijs * gastprofessor Master in het basisonderwijs * stafmedewerker kwaliteitszorg onderwijs Sociale wetenschappen AP Hogeschool Antwerpen * lector lerarenopleiding basisonderwijs * lector lerarenopleiding basisonderwijs KdG Hogeschool Antwerpen * lector lerarenopleiding basisonderwijs * lector lerarenopleiding basisonderwijs
11:55	12:45	0:50	Lunch - intern overleg commissie	Enkel de leden van de NVAO-commissie
12:45	13:45	1:00	Sessie 3 Gesprek met de vertegenwoordigers van het beroepenveld	Over de instellingen heen * directeur basisschool 't Kasteeltje * directeur basisschool Hertenhof * inspecteur gewoon basisonderwijs * directeur stedelijke basisschool De Vlinderboom * directeur stedelijke basisschool De Speelvogel * mentor & coördinator Katholiek Vlaams Onderwijs
13:45	14:15	0:30	Pauze	Enkel de leden van de NVAO-commissie
14:15	15:15	1:00	Sessie 4 Gesprek met studenten	Over de instellingen heen * derdejaarsstudent bachelor kleuteronderwijs - KdG * schakel- en werkstudent Master in het basisonderwijs - UAntwerpen * schakel- en werkstudent Master in het basisonderwijs - UAntwerpen * master- en werkstudent - UAntwerpen * alumnus AP master- en werkstudent - UAntwerpen * alumnus UAntwerpen * alumnus AP alumnus UAntwerpen
15:15	15:45	0:30	Vrij moment	
15:45	16:45	1:00	Intern beraad commissie	Enkel de leden van de NVAO-commissie
16:45	17:15	0:30	Afsluitende dialoog met de instellingsbesturen, opleidingsverantwoordelijken en docenten	UAntwerpen (Departement Opleidings- en onderwijswetenschappen & Antwerp School of Education) * vicerector UAntwerpen & voorzitter Antwerp School of Education * decaan faculteit Sociale wetenschappen * departementshoofd departement Opleidings- en onderwijswetenschappen * voorzitter opleidingscommissie Master in het basisonderwijs * ondervoorzitter opleidingscommissie Master in het basisonderwijs AP Hogeschool Antwerpen * opleidingshoofd Educatieve bacheloropleidingen basisonderwijs KdG Hogeschool Antwerpen * directeur Onderwijsgroep lerarenopleiding * opleidingshoofd Educatieve bachelor lager onderwijs

Bijlage 5: Verantwoording

De beoordeling werd uitgevoerd aan de hand van het *“Beoordelingskader Toets Nieuwe Opleiding op maat van de eigen regie”* van juni 2020, zoals bekrachtigd door de Vlaamse regering op 27 november 2020, en volgens de bepalingen in het *“Aanvullend Protocol voor de Toets Nieuwe Opleiding voor de master in het basisonderwijs”* van 29 mei 2024.

Nadat de aanvraag ingediend door de instellingen ontvankelijk werd verklaard, heeft de NVAO een commissie samengesteld. Deze commissie werd goedgekeurd door het dagelijks bestuur van de NVAO. De instellingen tekenden geen bezwaar aan tegen de commissie.

De commissie heeft zich aan de hand van de door de opleiding verstrekte documenten op de beoordeling voorbereid. Voorafgaand aan een voorbereidend overleg heeft elk commissielid de eerste indrukken opgemaakt en werden prioritaire vragen opgesteld.

Tijdens de voorbereidende werkzaamheden heeft de commissie verder alle verkregen informatie besproken en heeft zij tevens de dialoog met de instelling en de opleiding voorbereid.

Aan de hand van NVAO's Waarderende Aanpak heeft de commissie zich tijdens de dialoog verder verdiept in de context van de opleiding en op basis daarvan een onderzoek gevoerd naar de potentiële kwaliteit van de nieuwe opleiding en de aanvullende facetten.

Tijdens de afrondende werkzaamheden heeft de commissie alle verkregen informatie besproken en vertaald naar een holistisch oordeel over de potentiële kwaliteit van de nieuwe opleiding en in 2 afzonderlijke oordelen over de aanvullende facetten. De commissie heeft deze conclusie in volledige onafhankelijkheid genomen.

Het totaal aan beschikbare gegevens is verwerkt tot een ontwerp van beoordelingsrapport. Eens alle commissieleden hadden ingestemd met de inhoud van het beoordelingsrapport, heeft de voorzitter van de commissie het beoordelingsrapport vastgesteld. Het door de voorzitter vastgestelde beoordelingsrapport werd aan de NVAO bezorgd.

Bijlage 6: Overzicht van het bestudeerde materiaal

Documentatie beschikbaar gesteld bij de aanvraag

- Informatiedossier
- DLR
- Samenwerkingsovereenkomst

Documenten beschikbaar gesteld tijdens de dialoog

- Informatiemap met volgende onderdelen:
 - Masterproefleidraad
 - Congruentietabel
 - Clusters in de samenwerking
 - Brochure word expert
 - Studentenbevraging
 - Ontwikkeltaken

Colofon

MASTER OF SCIENCE IN HET BASISONDERWIJS

UNIVERSITEIT ANTWERPEN IN SAMENWERKING MET ARTESIS PLANTIJN HOGESCHOOL

ANTWERPEN & KAREL DE GROTE HOGESCHOOL, KATHOLIEKE HOGESCHOOL

ANTWERPEN • VL02T-25

Toets Nieuwe Opleiding op maat van de eigen regie en volgens het
aanvullend protocol • Beoordelingsrapport

19 februari 2025

Samenstelling: NVAO • Vlaanderen

Nederlands-Vlaamse Accreditatieorganisatie
Accreditation Organisation of the Netherlands and Flanders

Parkstraat 83 • 2514 JG Den Haag
P.O. Box 85498 • 2508 CD The Hague
The Netherlands

T +31 (0)70 312 23 00
E info@nvao.net
www.nvao.net